

Легенда про святого Юліана Милосердного

Надія Кибальчич

Батько й мати Юліанові мешкали у замку, що стояв на згір'ї серед лісу.

На кожному з чотирьох ріжків будинку була гостроверха башта з дахом, вибитим олов'яною бляхою, а підвалини мурів стояли на важких могутніх скелях, які круто спускались в глибину лісу.

Брукований двір був виметений так чисто, мов підлога у церкві. Довжезні ринви зроблені на кшталт драконів з пащами, з них виливали дощову воду у цистерни. На вікнах у всіх поверхах стояли розмальовані глиняні горшки, в яких зеленів васильок або геліотроп, що починав розквітатися.

За другою огорожею, зробленою з паль, починався фруктовий сад, потім квітники, на яких штучно розсажені квітки формували літери й цифри, виноградів альтанки, де можна було знайти прохолоду у спеку, далі вирівняний плац, котрий був назначений панам для забави в різні гри. З другого боку знаходилась псарня, стайні, пекарня, винниця і тік. Зелені пасовиська тяглись навкруги, наче обведені огорожею з колючих рослин.

Війни не було так довго, що вже перестали спускати залізні ґрати в замкових воротах, в ровах було повно води, ластівки клали гнізда в щілинах поміж зубцями мурів, і лучник, що повинен був цілий день проходжуватись по куршині, як тільки сонечко починало припікати, ховався в свою дучку і міцно спав.

У будинку залізо, яким були окуті двері, так і сяяло, обої в покоях захищали від холоду. У шафах було повно білизни, льохи заставлені бочками з вином, дубові скрині аж тріщали від мішків з грошима.

В збройовні, поміж прапорами і головами диких звірів, можна було бачити зброю всіх часів і народів, починаючи від пращ Амамцишів і дротиків Гарамонтів, до коротких і широких сарацинських шпак і до норманських кольчуг.

На головному рожні у пекарні можна було обертати цілого вола; каплиця була така розкішна, що і королеві можна було в ній молитись. У замку були навіть трохи на одшибі римські терми, але благочестивий володар не користувався з них, бо, на його думку, це був поганський звичай.

Завсіди закутаний у лисяче хутро, він проходжувався по своїй господі, чинив суд і розправу своїм васалам, задовольняв скарги сусідів. Зимою він дивився на лискучий сніг, що тихо спускався, вкриваючи замкове подвір'я, або велів, щоб йому читали історії. Але як тільки приходили перші гарні дні, він сідав на свого мула і, проїжджаючи вузькими стежками, що окружляли ниви, на котрих зеленіла ярина, розмовляв із селянами і давав їм поради.

Після багатьох авантур він взяв собі за жінку одну панну з високого роду.

Вона була дуже біла, трохи гордовита і серйозна. Коли вона проходила через двері, то її високий чепець зачіпав за поперечину, шлейф її суконної шати тягся за нею на три кроки. У її домовому життю панував суворий монастирський лад. Кожного ранку вона роздавала роботу своїм слугам, наглядала за тим, як готувались різні варива, а також масті для ран, пряла на прядці або вишивала убрус на церковний вівтар. За її щирі молитви Бог дав їй сина.

Тоді була велика радість, бенкетували три дні і чотири ночі при світлі смолоскипів, музики грали на арфах, і гостей посипали пелюстками квіток.

Подавались найдорожчі приправи й присмаки; кури були завбільшки з барана; для забави з торта вийшов карлик. Не ставало вже чирок, бо гості прибували і мусили пити з шоломів.

Породілля не була присутня на цьому банкеті. Вона спокійно лежала в ліжку. Якось увечері вона прокинулася і зауважила в місячному промені, що входив у світлицю через вікно, якусь рухому тінь. Це був старенький дідусь в чернечій одежі з товстого сукна, з чотками біля пояса і торбою за плечима: він мав вигляд пустинника. Віч наблизився до її ліжка і, не розмикаючи уст, промовив:

— Радуйся, мати! Твій син буде святим!

Вона крикнула, але дідусь тихо піднявся угору на місячнім промінні і зник у повітрі. Співи бенкетуючих почулись дужче. Вона почула голоси ангелів, і голова її знову впала на маленьку подушку, в якій, окружена дорогоцінними каміннями, була зашита кістка св. мученика.

На другий день розпитувано усіх слуг, але всі вони сказали, що не бачили ніякого пустинника. Уява чи дійсність — це була звістка з неба. Але вона береглася розказувати кому про се, боячись, щоб її не обвинувачували в гордошах. Гості роз'їжджались рано-вранці, і батько Юліана, випровадивши останнього з їх, стояв за ворітьми, коли це раптом де не взявся перед ним серед туману якийсь старець. Це був циган з закучерявленою бородою, із срібними кільцями на обох руках і блискучими палкими очима. З пророчим виглядом він бурмотів оці слова без жодного зв'язку:

— Ах, ах, твій син!.. багато крові!.. багато слави!.. завжди щасливий! Родина імператора!

І, нахилившись, щоб підняти свою милостиню, він зник, наче у землю увійшов.

Добрий властитель замку подивився праворуч, ліворуч, став гукати з усієї сили... Нема й не чути нікого. Вітер шумів, і ранішній туман піднімався вгору.

Він подумав, що це йому примарилось від того, що він майже не спав останній час і був дуже змучений. "Як я буду розказувати про се, то з мене сміятимуться", — сказав він собі.

Одначе блискуча доля, що була назначена його синові, вабила й осліпляла його, не зважаючи на те, що ся обіцянка не була виразна і він не був певний навіть, що чув її.

Подружжя не сказали один одному про їхню таємницю. Але вони обоє любили однаково сина, дивились на його як на відзначеного Богом і мали до його надзвичайну увагу. Його постілька була з найделікатнішого пуху, лампадка, зроблена на кшталт

голуба, день і ніч горіла над колискою; три няньки доглядали його; сповитий туго у своїх пелюшках, в плащику з парчі і шапочці, вишитій перлинами, він був подібний до маленького Христа.

Як у його вирізувались зуби, він ні разу не плакав.

Коли він мав сім років, мати научила його співати. Щоб зробити його сміливим, батько садовив його на великого коня. Хлопець усміхався від утіхи і скоро навчився всьому, що належить до коней.

Старий чернець, дуже вчений, учив його Св. Письма, арабської цифри, читати по латині і малювати мініатюри на пергаменті. Вони це робили на останньому поверсі невеликої башти, де їм нічого не могло заважати.

Скінчивши лекцію, вони спускались у сад і, проходжуючись потихеньку, студіювали квітки.

Часом в глибині долини показувався караван, за яким йшов чоловік в незвичайній східній одежі. Властитель замку пізнавав у йому купця і посилав слугу напроти його.

Чужинець, довірившись, звертав з своєї дороги. Його вводили в замок, і він витягував із своїх скринь шматки оксамиту та шовку, золоті й срібні речі, пахощі та якісь чудні речі невідомого вжитку. В кінці купець виїздив, добре заробивши на товарі і не зазнавши ніякого гвалту.

Іншим разом у ворота стукали прочани. Згодом мокра одежа парувала, розвішана перед вогнем. Підживившись стравою, вони розказували про свої подорожі, про те, як на кораблях вони блукали по бурхливім морі, як ішли пішки розпаленими пісками, розповідали про лютість тубільців, про сірійські печери, про ясла, в яких народився Христос, про святий гроб і давали в гостинець молодому властителю черепашки.

Часто властитель замку частував старих товаришів по зброї. Попиваючи вино, вони згадували про війни, на яких бували, про штурми фортець, стіни котрих розвалювали машинами, про свої страшні рани. Юліан, слухаючи їх, войовничо скрикував; тоді його батько не сумнівався, що з нього буде завойовник. Але увечері, коли, виходячи з каплиці після angelus, він проходив поміж схиленими жебраками, то доставав гроші з гаманця з такою скромністю та повагою, що мати вже бачила його в своїй думці архієпископом.

Його місце в церкві було біля батька й матері. Яка б довга не була служба, він вистоював її на колінах, згорнувши руки на грудях і положивши біля себе на землю шапку.

Одного разу, під час служби, він, піднявши голову, зауважив біленьку мишку, що вибігла із нірки в стіні, побігла до вітваря і, покрутившись туди й сюди на першому ступні, знову заховалась у нірку. У другу неділю думка, що він може знову побачити її, його бентежила. Вона появилася знову. Він став чекати її щонеділі, це його дратувало, він зненавидів її і порішив скінчив ти з нею.

Зачинивши двері, він посипав на її дорозі крихток з пирога і став підстерігати перед ніркою з паличкою у руці.

Пройшло багато часу, потім показалась з нірки рожева мордочка, а за нею вилізла

й сама мишка. Він злегка вдарив її паличкою і зупинивсь, здивований, перед цим маленьким тільцем, яке вже не ворушилось. Крапля крові забрукала плитку підлоги. Він швиденько стер її рукавом і нікому не розказав про це.

Різні птички клювали ягоди в саду. Він примудрував накласти сухого гороху в очеретину. Почувши, що вони щебечуть на дереві, він потихеньку підкрадався, потім піднімав очеретину, надуваючи щоки, дмухав у нижній кінець, і пташенята сипались йому на плечі, а він не міг здержати сміху, радіючи своїм злостивим хитрошам.

Одного ранку, вертаючись з проходки вздовж алеї, він побачив на гребені кам'яної огорожі великого голуба, що пишався на сонці. Юліан зупинився, щоб подивитись на його. Стіна в цьому місці була трохи обвалена, і під руку йому трапився камінець. Він зробив округлий рух рукою, камінь збив птицю, яка, мов грудка, упала в рів.

Він прожогом спустився на дно рову, обдираючись об кущі, розшукуючи скрізь, проворніший за молодого хорта. Голуб, з поламаними крилами, тріпотів, зачепившись за кущ глоду. Ця живучість роздратувала хлопця. Він кинувся душити птаху, і від її конвульсій у його дужче билось серце та наповняло його якоюсь дикою радістю. Коли він здавив голуба останній раз, то почув, що умлівав.

За вечерею батько заявив, що син дійшов уже тих літ, копи пора учитись полювання. Він вишукав десь старинний зшиток, у якому в формі запитань і відповідей була розказана наука. В тому зшиткові було описано, як учитель вчить свого учня дресирувати собак і спускати соколів, розказувалось, як розставляти тенети, як пізнавати оленя по його пометі, а лисицю по слідах, про добрі прикмети, щоб пізнавати їхні голоси, про те, як вони кидаються на людей, де шукати їхніх схованок, який вітер найвигідніший для полювання, як скликати собак та перегукуватись з товаришами і яку частину здобичі віддавати собакам.

Коли Юліан міг розказати все це напам'ять, батько став вибирати йому собак..

Найпоперід двадцять чотири барбарійських хортів, прудкіших за газель, але занадто гарячих, потім сімнадцять пар бретонських псів з білими крапками по рудому, аж червоному тлі, на яких можна було здатися, міцногрудих та голосистих! Для нападу на кабанів і для небезпечних випадків було сорок собак з породи, званої грифонами, волохатих, мов ведмеді. Татарські британи, заввишки майже з осла, огневого кольору, з широкими спинами і прямими ногами, були назначені для переслідування турів. Чорна шерсть іспанських собак блищала, мов шовк. В одному кутку двору гарчали, трусячи ланцюгами, вісім алянських догів, страшних звірюк, котрі могли виплигнути на груди верховневі і не боялися навіть левів.

Соколи були, може, ще добірніші за собак. Володар за великі гроші спровадив різні гатунки їх, були тут соколи кавказькі, вавилонські, з Німеччини, соколи плащуваті, наловлені на скелях, біля холодного моря в далеких сторонах. Для них були призначені особливі повітки, де вони сиділи, поприв'язувані на жердках, більші з більшими, менші з меншими; перед повіткою був пригорок, зроблений з дерну, куди їх садили час від часу, щоб вони могли трохи розправити крила.

Стояли готові торби мисливські, вудки, пастки і різне знаряддя.

Часто виводили в поле лягашів, котрі скоро винюхували дичину і непорушно засідали над нею. Тоді мисливці потихеньку підкрадались і з великою обережністю розтягали зверху велику сітку. Подавано знак собакам, і ті починали гавкати, — перепілки знімались, і дами, що були запрошені на се полювання, разом з своїми чоловіками, діти, служниці — всі накидались на пташок, що бились під сіткою, і забирали їх без жодної труднощі.

Другим разом, щоб вигнати зайців, били в барабан; лисиць ловили в ями, на вовків приладжували пружинні пастки, які хапали за ногу необережного звіра.

Але Юліанові не подобались усі ці штучні вигоди ловів; він волів полювати далеко від людей, один з своїм конем і соколом. Майже завжди це був сокіл скіфської породи, великий і білий як сніг. Його шкіряна шапочка була прикрашена пучком пір'я, золоті дзвоники тремтіли на його синявих лапах.

Він сидів нерухомо, в той час коли кінь скакав галопом та широкі рівнини розгортались з обох боків і мов бігли назустріч.

Юліан розв'язував ремінці і разом спускав сокола. Горда птиця піднімалась прямо вгору, немов стріла: видно було в повітрі дві плями, що кружляли, настигали одна другу, потім зникали в блакитній високості. Сокіл незабаром вертався, розбираючи яку-небудь птаху, і знову сідав на рукавицю, а його крила ще тремтіли після лету.

Юліан знищив таким чином чапель, шулік, ворон і яструбів.

Він любив, трублячи в свій мисливський ріг, скакати верхи за собаками, що спускались в яри і долини, перепливали через потоки, знов піднімались на гору і простягались до лісу; коли олень, покусаний собаками, починав уже стогнати, він убивав його і любувався, дивлячись, з якою лютістю собаки шматували його шкуру, котра ще парувала.

В ті дні, як був туман, він залазив у болота, щоб запаюватись на диких гусей, уток та видр.

Три джури чекали на нього зранку перед ганком, а старий чернець, вихилившись з свого віконечка, даремне робив йому різні знаки, щоб завернути його, — Юліан не обертався.

Він їхав на полювання і в спеку, і в дощ, і в негоду, пив, зачерпуючи долонею, воду з потоку, їв кисллиці, які рвав, не спиняючи ходу, як стомлювався, то лягав відпочити під дубом. Вертався пізно вночі, весь у крові й болоті, з колючками в волоссі. Від нього йшов дух диких звірів. Він зробивсь такий, як вони. Коли мати обнімала його, він приймав зимно її обійми, здавалось, мовби мріяв про щось велике й значне.

Він убивав ведмедів ударами ножа, турів списом, диких кабанів ратищем, і навіть одного разу, не маючи нічого, крім ціпка, відбився від вовків, які гризли трупи під шибеницею.

Одного зимового ранку він виїхав досвіта зі всім припасом, з арбалетом за плечима і жмутом стріл біля сідла.

Його данський кінь, за яким слідували два собаки, йшов рівним ходом, і земля гула під його копитами. Був різкий холодний вітер, і одежа на нім обмерзла.

З одного боку на обрії стало роз'яснятись, і при білім слабім ще світлі поранку він зауважив кролят, які грались біля їхніх нірок. Два собаки зразу кинулись на них, почали гризти їм спинки.

Швидко він в'їхав у ліс. Глухар, заляканий від холоду, дрімав на гілці, сховавши голову під крило. Юліан одним помахом меча підрубав йому обидві ноги і, не забравши його, поїхав далі своєю дорогою.

Через три години він опинився на шпилю гори такої високої, що небо здавалось майже чорним. Перед ним тяглася, трохи понижаючись, скеля, подібна до довгої стіни, і потім круто обривалась, нависаючи над безоднею. На самому краєчку два дикі козли дивилися у прірву. Не маючи з собою стріл (бо він лишив коня ззаду), він надумався добратись до них. Зігнувшись наполовину, скинувши чоботи, він підкравсь до першого козла і всадив ніж йому під ребра. Другий, переляканий, скочив у безодню. Юліан кинувся прожогом і, послизнувшись правою ногою, упав, розставивши руки, на убитого козла, так що голова його звисла над безоднею.

Спустившись знову на рівне, він поїхав попід вербами, що росли вздовж берега річки. Журавлі, летячи дуже низько, час від часу пролітали над самою його головою. Юліан бив їх нагаєм і поціляв щоразу.

Одначе повітря нагрілось і розтопило іній, тумани розійшлись, і показалось сонце. Він побачив удалечині озеро, яке блищало, як свинець. Посеред озера була звірина, якої Юліан ще не знав, — бобер з чорною мордою. Незважаючи на віддалення, стріла влучила його, і Юліанові було дуже досадно, що він не міг забрати шкури.

Потім він в'їхав в алею з великих дерев; їх віти сплітались угорі і робили немов тріумфальну арку при в'їзді у ліс. Козуля вискочила з гущавини, лань показала на роздоріжжі, борсук вийшов з нори. Павич розпускав хвіст по перові, і коли Юліан поубивав їх усіх, з'явилися інші лані, інші борсуки, інші павичі, дрозди, сої, тхори, лисиці, рисі — безліч звірят, і щодалі все більше. Вони обступали його і покірно й лагідно дивились йому в очі. Але Юліан убивав їх і не чув втоми, раз за разом натягаючи свого арбалета, рубаючи мечем, колючи списом, і не думав ні про віщо, ні про віщо не згадував. Він полював хто його зна в яких сторонах, хтозна-скільки часу, і все робилось з такою легкістю, як буває тільки в мріях. Надзвичайне видовисько його зупинило. Олені збилися в круглому байраці, який мав форму цирку. Стопившись один біля другого, вони грілись своїм диханням, котре піднімалось, немов пара. Надія, що він їх всіх може поубивати, наповнила радістю його душу. Потім він зліз з коня, закачав рукави і почав стріляти.

Як тільки свиснула перша стріла, всі олені разом повернули голови, деякі впали, почувся жалібний крик, і великий рух почавсь поміж ними.

Береги байрака були закруті, щоб можна було їх перескочити. Олені заметушилися в цьому природному загоні, намагаючись утекти. Юліан націлявся й стріляв, стріли сипались дощем. Олені мов шаліли, вони почали битись, ставали дуба, перескакували один через одного. їхні тіла й переплутані роги робили одну збиту масу, котра коливалась, пересовуючись з місця на місце. Вкінці вони всі попадали мертві. Вони

лежали на піску з запіненими ніздрями, з вилюченими тельбухами; черева ще якийсь час конвульсійно здригались, але все менше й менше. Потім все пробилось нерухоме.

Находила піч. За лісом, через проталини поміж гіллям видно було небо, червоне, як кривавий обрус. Юліан прихилився до дерева. З утіхою в очах він дививсь на незмірне число убитих ним тварин і не розумів, як він міг сам це зробити.

З другого боку байраку показався олень з оленицею і оленятком. Олень, чорний і величезний, мав розложисті роги і білу бороду. Олениця, ясно-жовтого кольору сухого листу, попасалася, а оленя тулилось до матері.

Арбалет задзвенів ще раз. Оленя зразу ж упало неживе. Тоді мати, глянувши на небо, закричала немов людським голосом, глибоким, жалібним, що роздирав душу. Юліан, роздратований, прицілився їй прямо в груди й положив на місці. Великий олень, побачивши це, підскочив. Юліан випустив останню стрілу, і та встромилася йому в чоло. Старий олень, здавалось, не почув її. Смерть мовби не мала жодної влади над ним, він йшов все вперед, прямо на Юліана, щоб кинутись на його й розпороти йому живіт. Дивний олень зупинився, подивився на його вогневими очима й урочисто, немов патріарх або суддя, промовив тричі, в той час як десь далеко задзвонив дзвін:

— Проклятий! Проклятий! Проклятий! Колись, немилосердний, ти уб'єш свого батька й свою матір.

Він упав на коліна, заплющив повіки і звалився мертвий.

Юліан спочатку був здивований, потім раптом почув велику втому, й безмірний сум та туга обгорнули його. Схиливши голову на руки, він довго плакав.

Він загубив десь свого коня, собаки його покинули, він зостався серед самоти, яка, здавалось, загрожувала йому всіма небезпеками. Тоді жах йняв його, і він побіг через поле, вибрав навгад якусь стежку і опинився майже зразу перед ворітьми замку.

Вночі він не міг заснути. Лампа, що звисала з стелі, коливалась і тремтіла, і йому здавалось, що він бачить під нею великого чорного оленя. Його пророкування мучило його, він змагався з ним.

"Ні! Ні! Я не можу їх убити!" Потім він думав: "А що, як мені прийде охота?.." І йому зробилось страшно, щоб часом "лукавий" не вложив йому в душу цього бажання.

Три місяці його мати з великим неспокоєм молилась біля його ліжка, а батько, зітхаючи, невпинно ходив по коритарі. Він накликав найзнакоміших лікарів, які звеліли хворому пити різні ліки. Хвороба Юліана, говорили вони, походить або від лихого вітру, або бажання кохання, але юнак на всі запитання тільки хитав головою.

Сили йому верталися; він почав уже проходжуватись по подвір'ю; старий чернець і батько підтримували його попід руки.

Коли він зовсім видужав, він нізащо не хотів полювати. Батько, щоб розважити його, подарував йому великий сарацинський меч.

Він висів високо в збройовні, і, щоб дістати його, треба було стати на драбину. Юліан виліз на неї, але меч, надто важкий, вислизнув з його пальців і, падаючи, зачепив батька, так що розсік на нім плащ. Юліан подумав, що вбив батька, і зомлів. З того часу він став боятись зброї. Як тільки він бачив голу сталь, він робивсь білий як

крейда. Батько й мати дуже журились з цього.

Нарешті старий чернець звелів йому в ім'я Бога, честі й пращурів знову взятися за лицарські діла й забави.

Джури кожного дня забавлялися, кидаючи в ціль дротиками. Юліан швидко став влучати краще від усіх. Він вганяв свій дротик у шийку пляшки, за сто кроків поціляв у гвіздки, що були забиті у двері.

Одного літнього вечора, коли в тумані все ставало невиразним, сидячи в альтанці, піп зауважив в глибині саду двоє білих крил. Він не сумнівався, що то був лилик[1], і кинув свій дротик. Почувся несамовитий крик.

То була його мати, і її чеpecь з довгими стяжками був прибитий дротиком до стіни.

Юліан втік з замку і не вертався більше.

II

Повз замок проходив відділ вільних войовників, що ходили по світу, шукаючи щастя, і Юліан пристав до них.

Йому приходилось терпіти голод і спрагу, не раз він переносив гарячку, часом черви заводились в ранах. Він призвичаївся до крику й гвалту сварок, привик дивитись, як копають люди. Від вітру його шкіра зробилась мов дублена, члени загрубіли від зброї. Тому що він був сильний, сміливий і умів здержувати себе, він без труднощі зробивсь ватажком. Перед битвою він підбадьорював вояків, вимахуючи мечем. По вузлуватому шнурі він вилазив на стіни городів, вітер хитав його, іскри грецького вогню сипались на його кірасу, а смола й розтоплене олово текли потоками по стіні...

Мостки, які ставляли біля фортеці, щоб злізти на мури, обвалювались на його разом з людьми, яких не могли здержати. Обертаючи своїм бойовим молотом, він відбивався від чотирнадцяти верховнів. На гонитвах він перемагав усіх, що виходили проти нього.

З Божої ласки, він завсігди визволявся з небезпек, бо він захищав служителів церкви, сиріт і вдів, а найбільше старих людей. Коли він бачив, що хто-небудь старий йде перед ним, він завсігди гукав на нього, щоб глянути в обличчя, мовби боявся убити його як-небудь ненароком.

Втікачі-невільники, селяни, що збунтувались, безбатченки бездольні, різного гатунку сміливі люди збігались під його прапор, і з них він формував своє військо.

Воно все збільшувалось, він здобув слави, і його помочі стали прохати.

Він помагав дофенові Франції, англійському королеві, єрусалимським темплірам, абіссінському Негусові, імператорові Калькутті. Він побивав скандинавів, що були в одязі з риб'ячої луски, негрів, що мали круглі тарчі з шкіри бегемота і їздили верхи на рудих ослах, індійців кольору золота, які вимахували над своїми діадемами широкими шаблями, блискучими, мов дзеркало. Він переміг троглодитів і людоджерів.

Він проїздив через такі краї, де була така спека й суша, що волосся на голові само собою займалось полум'ям, як свічка, і через такі, де було так холодно, що руки обмерзали і відпадали від тіла; бував і там, де був такий густий туман, що доводилось іти серед привидів.

Республіки в трудному становищі прохали у його поради, на з'їздах послів він

добивався умов, яких не можна було сподіватись. Коли який монарх поводився зле, він робив йому догану. Він визволяв з неволі цілі народи, визволяв цариць, що були замкнені у баштах. Це він, а не хто інший, убив мілянську гідру і дракона в Обербірбасі.

Тим часом імператор Аквітанський, одержавши перемогу над іспанськими мусульманами, зійшовся з сестрою кордовського халіфа і мав від неї дочку, яку виховав в християнській вірі. Але халіф, удаючи, ніби хоче охреститись і сам, приїхав до нього в гості з великою ескортою, вирізав залого, а імператора вкинув у підземну в'язницю і поводився з ним люто, вимагаючи, щоб той віддав йому свої скарби.

Юліан поспішив тому на поміч, розбив військо невірних, обложив місто, убив халіфа, відрізав йому голову і перекинув її, мов кулю, через мури. Потім вивів імператора з його в'язниці і знову посадив його на трон в присутності всього двору.

Імператор в нагороду за таку послугу давав йому багато срібла, Юліан не схотів. Гадаючи, що він хоче більше, він запропонував йому три чверті свого багатства, знову відмова; потім пропонував розділити з ним царство, Юліан подякував, але не прийняв.

Імператор трохи не заплакав з досади, не знаючи, як показати йому свою вдячність, коли це раптом ударив себе в чоло і сказав якесь слово на ухо придворному; завіси на дверях розхилились, і з'явилась молода дівчина.

Її чорні очі блищали, мов дві зірки. Чарівничий усміх був на її устах. Її кучері зачіплялись за дорогоцінні каміння її напіврозхиленої сукні, і під тонкою тканиною вимальовувався гнучкий молодий стан. Вона була невеличкого зросту, повна і мала тонку талію.

Юліана засліпило кохання тим більше, що досі він провадив дуже прикладне життя.

Таким чином він узяв за жінку царівну, і як віно імператор дав йому замок, що дістався їй від матері. Коли відгуляли весілля, молоді розлучились з батьком після довгого й ніжного прощання.

Їхній замок з білого мармуру був збудований в мавританському стилі. Він стояв над морем в помаранчевому гаї. Тераси, засаджені квітками, спускались до заливу, на березі якого рожеві черепашки хрустіли під ногами на кожному кроці. За замком був розкішний парк. Небо було вічноблакитне. Дерева час від часу схилялись від легкого вітерця, що віяв або від моря, або від гір, які вдалечині заслоняли обрії.

В покоях царювала півтемрява, на стінах світилися інкрустації. Високі стрункі колони піддержували зводи бань, яких рельєфні прикраси були подібні до сталактитів у печерах.

Там були водограї в салях, двори, виложені мозаїкою, зубчасті перегородки, різні архітектурні витівки, і скрізь така тиша, що було чути шелестіння шарфа і відголос зітхання.

Юліан покинув ходити на війну. Він відпочивав серед спокійного народу. Кожен день перед ним проходила юрба людей, які по східному звичаю падали перед ним навколішки і цілували йому руки.

Одягнений в пурпур, він стояв, спершися на лікті, в амбразурі вікна і згадував колишнє полювання. Йому хотілося гонитись в пустині за газелями й страусами,

ховатись поміж бамбуками, щоб підстерегти леопарда, перебігати через ліси, повні носорожців, вилазити на найбільш неприступні кручі, щоб краще влучити орла, й бити білих ведмедів серед льодів північного моря.

Інколи у мрії йому здавалось, що він стоїть посеред раю, як наш батько Адам, а кругом нього товпляться всі звірята; коли він простягав руку, вони вмирали; або вони проходили парами, спершу великі, потім малі, починаючи від левів і слонів і кінчаючи горностаями й утятами, як у той день, як вони входили у Ноїв ковчег. Заховавшись у печері, він поціляв у їх дротиками й не помилявся ні разу, але замість убитих звірят з'являлись другі, і цьому було без кінця; він прокидався, дико поводячи очима.

Князі, його приятелі, запрошували його на полювання. Він завжди відмовлявся, гадаючи, що ця ніби покута відверне нещастя, яке йому судилося: йому завжди здавалось, що від убивства звірят залежить доля його батька й матері. Але він мучився, бажаючи їх побачити, і се його бажання робилося непереможним.

Його жінка, щоб розважити його, звеліла покликати комедіантів і танечниць.

Вона робила із ним гулянки у відкритій лектиці; часом вони їздили човном і дивились на риб, що плавали у прозорій, як небо, воді. Часто вона сідала напроти його і грала йому різних пісень на мандоліні з трьома струнами, потім вона клала йому на плече згорнуті руки і боязним голосом питала:

— Та що ж із тобою, мій пане?

Він не відповідав або починав ридати, нарешті признався їй, які страшні гадки його мучать.

Вона почала вмовляти його, міркуючи так: його батько й мати напевне вже й померли. Коли він вже ніколи їх не побачить, то яким же чином він може дійти до такого злочину, щоб убити їх? Значить, боятися йому нема чого, й він повинен знову почати їздити на полювання.

Юліан усміхався, слухаючи її, але не зважувався задовольнити її бажання.

Одного вечора в місяці серпні вони були в своєму покої, вона вже збиралася лягати спати, а він став навколішки, щоб помолитись Богу, коли раптом він почув скавчання лисиць, потім легку ходу під вікном; він виглянув і в темряві доглядів немов якихось звірят. Спокуса була занадто велика. Він дістав свої стріли. Жінка дуже здивувалася.

— Це щоб послухатись тебе, — сказав він, — як сонце зійде, буду вже дома.

Але вона боялася, щоб не сталося якого нещастя.

Він заспокоїв її і вийшов, здивований переміною в її настрої.

Незабаром прийшов один з пажів і сказав, що двоє незнайомих хочуть бачити пана, а коли його нема, то хоч пані.

Вони набралися сміливості і об'явили, що принесли Юліанові новини про його батька й матір.

Вона схилилась з ліжка, щоб послухати, що вони казатимуть.

Але вони, як було між ними умовлено зарані, спитали, чи Юліан ще любить батька й матір, чи згадує коли про їх.

— Ох, аякже! — сказала вона.

— Ну, так се ми! — скрикнули вони й сіли, бо були дуже змучені і втомлені від подорожі.

Молода жінка не була певна, що її чоловік був їхній син.

Вони її пересвідчили тим, що розказали, які ознаки він має на тілі.

Вона скочила з свого ліжка, покликала пана і звеліла подати страви.

Хоч вони і були голодні, але майже не могли їсти. Вона збоку дивилася, як трусилися їхні руки, коли вони брали келехи.

Вони розпитували про Юліана, вона на все відповідала, не сказала тільки, які страшні думки були у нього про них.

Старі йшли кілька років, користуючись непевними вказівками і не тратячи надії. Було треба стільки грошей за перевози через річки, на плату в гостиницях, на податки князям, на вимоги злодіїв, що їх гамани були порожні, і вони тепер жебрачили. Але байдуже все це, коли вони мали побачити сина. Вони раділи, що син щасливий, маючи таку славу жіночку, і все дивилися на неї та цілували її.

Розкоші їхніх покоїв дуже дивували їх.

Старі, обдивляючи стіни, спитали, чого на них герб імператора Аквітанії.

Вона відреклася:

— То ж мій батько.

Тоді він здригнувся, згадуючи пророкування цигана, стара подумала про слова пустельника. Без сумніву, синова доля була початком вічної слави. І вони обоє, потішені, сиділи при світлі канделябра, що освітлював стіл.

Вони, мабуть, молодими були дуже вродливі. Мати мала густе волосся, що, біле як сніг, спускалось на її виски, а батько з своєю високою постаттю та довгою бородою був схожий на статую, що бувають у церквах.

Юліанова жінка порадила не ждати Юліана. Вона їх положила спати на своє ліжко і зачинила віконце. Вони заснули.

Стало світати, за вікнами починали співати пташки.

Юліан проминув парк. Він швидко ішов лісом, втішаючись, що трава була м'яка, а повітря лагідне.

Тіні від дерева лягали на траву. Іноді місяць кидав білі плями на площинки між деревом, а він вагався іти вперед, бо йому здавалось, що він бачить калюжі, іноді болото здавалось того ж кольору, що і трава. Скрізь стояла глибока тиша. Юліан не бачив ані одного з тих звірят, що кілька хвилин назад блукали навкруг замку.

Ліс густішав, темрява робилась густіша. Пориви теплого вітру пролітали, несучи дурманливі пахощі.

Він став на купі зів'ялого листя і, спершись на дуб, дихав запашним повітрям.

Несподівано за ним пробігло щось чорне, то був дикий кабан. Юліан не встиг вхопити свого сагайдака, і він сим так зажурився, наче сталося якесь нещастя.

Потім, коли він вийшов з лісу, він побачив вовка, що біг вздовж огорожі.

Юліан послав йому стрілу. Вовк зупинився, повернув голову, щоб подивитися на нього, і побіг далі. Юліан рушив за ним. Вовк біг так, що все був на однакому

віддаленні. Іноді він спинявся, але ледве Юліан прицілювався, він знову починав втікати.

Таким чином Юліан пробіг широку рівнину, далі піски і нарешті опинився на площині, що царювала над усією країною. Плисківате каміння було рідко порозкидане поміж зруйнованими склепами. Доводилось спотикатися об людські кістки, де-не-де жалібно схилялись старі хрести.

В невиразних тінях щось ворухилось біля могил. Юліан пізнав гієн. Вони були розлютовані, і, важко дихаючи та стукаючи пазурами об каміння, вони йшли на нього і позіхали, від чого було видно їх зуби.

Він витяг шаблю. Вони розбіглися на всі боки і зникли в хмарах куряви.

Через годину він зустрів в байраці розлютованого тура. Наставивши роги, той рив землю. Юліан всадив свій спис йому під пах. Шкура задзвеніла, наче та тварина була бронзова. Він заплющив очі, дожидаючи її смерті. Коли він розплющив очі, тур десь зник.

Його душа пройнялася соромом. Якесь вища влада відбирала його сили. Щоб вернутися додому, він увійшов у ліс.

Він був увесь повитий ліанами. Він рубав їх своєю шаблею, коли куниця пробігла поміж його ніг, пантера перескочила через його плече, гадюка обвилася кільцями навкруг одного дерева.

Між листом сидів страшний крук і дивився на Юліана, і то там, то тут між віттям поблискували великі іскри, наче небо спускало на ліс усі свої зорі. Це були очі усяких тварин: диких котів, сов, папуг, мавп.

Юліан пускав на них стріли. Стріли з їхніми пір'їнами чіплялись на листі, паче білі метелики. Він кидав каміння, але воно, нікого не зачепивши, падало. Він проклинав, кричав прокльони, задихувався від гніву.

Всі звірі, яких він переслідував, зібралися і стали навкруг нього тісним колом. Одні сіли на задні лапи, другі стали, витягтися. Він був посередині, захоловши від жаху, не здатний зробити ні одного руху. Він зібрав усі свої сили і зробив один крок. Ті, що сиділи на дереві, розправили свої крила, ті, що були на землі, устали і всі пішли за ним. Гієни йшли поперед нього, вовки і кабани ззаду, тур праворуч, хитаючи головою. Ліворуч гадюка вилася по траві, а пантери, вигинаючи спину, наближались великими легкими кроками.

Він йшов помалу, щоб не роздратувати їх, і побачив, що з кущів вийшли лисиці, шакали, ведмеді та дикобрази.

Юліан кинувся бігти, і вони побігли. Гадюки сичали, з пащ звірів текла смердюча піна. Кабан зачіпав кликами його по ногах, вовк торкався колючою мордою його рук. Мавпи його щипали і кривились, куниця підкочувала йому під ноги. Один з ведмедів лапою збив з нього шапку; а пантера презирливо кинула стрілу, що несла у роті.

Щось було глузливе у їх швидких безшумних рухах. Пильнуючи його скоса, вони, здавалось, надумували помсту. Гудіння комашні оглушало Юліана, птахи били його хвостами, задихаючись, він йшов, простягти руки і заплющивши очі, наче сліпий, не маючи сили крикнути: "Змилуйтеся!"

В повітрі розлігся спів півня. Інші відгукнулись. Приходив день. Юліан побачив за помаранчевим гаєм свій замок.

Потім біля одної ниви він побачив за три кроки від себе кілька перепеленят, що літали між колоссям. Він скинув свій плащ і накинув на них, паче сіткою. Коли підняв плащ, то під ним була тільки одна перепеличка і, видно, давно вбита, бо смерділа. Це розлютило його. Його вхопила жадоба вбивати. Але звірів не було, і він би охоче убивав людей.

Він перейшов три тераси і, вдаривши кулаком, відчинив двері. Але коли він підіймався по сходах, спогад про кохану дружину зробив його лагіднішим. Вона, без сумніву, спала. Він скинув сандалі і, тихенько відімкнувши двері, увійшов.

Вікна у темних рамах темнили бліде світання. Юліан зачепився за якусь одежу, що лежала на землі. Трохи далі він штовхнув стіл, повний всякої посуду.

"Вона вечеряла", — подумав Юліан і наблизився до ліжка, котре стояло невидне в темряві. Коли він вже був біля нього, він похилився, щоб поцілувати жінку. На подушці одна біля другої лежали дві голови. Він почув, що доторкнувся устами до бороди.

Він відступив назад, гадаючи, що він божеволіє, але зараз же підійшов знову і простяг руку до подушки. Пальці його зачепились за довге волосся. Щоб переконатися, що він помиляється, він поволі провів рукою по подушці. Там справді була голова з бородою. Якийсь чоловік спав з його жінкою!

Охоплений безмірним гнівом, він кинувся на них з кинджалом. Вів був як розлючений звір. Потім він зупинився. Убиті кинджалом у серце ні разу і не скрикнули. Він слухав передсмертне хрипіння, і як воно поволі стихало, десь далеко чулися якісь чудні звуки. Спочатку вони були невиразні і походили на жалібний, протяжний стогін, але поволі вони наближалися і ставали страшними. Він, переляканий, пізнав голос великого чорного оленя.

Коли він обернувся, то йому здалося, що на дверях він бачить примару своєї жінки з світлом у руці. Шум викликав її сюди. Тільки глянувши, вона зрозуміла все і, втікаючи від жаху, вона кинула до землі світильник.

Він підняв його.

Його батько і мати лежали перед ним на спині, і у грудях їх були рани. Їхні обличчя, повні величної лагідності, паче ховали вічну таємницю. Кров червоніла на їх білій шкірі, на ковдрі, на помості, на розп'ятті, що було біля ліжка. Червоні відблиски від сонця освітили ті червоні плями і кинули їх безліч по цілім покою.

Юліан підійшов до убитих, кажучи собі і жадаючи сьому повірити, що те неможливо, що йому то так здавалося, що трапляються дуже схожі. Він нахилився, щоб побачити ближче старого. Він побачив між півзаплющеними повіками погаслі очі, але вони його, наче огнем, опалили. Тоді він зайшов з другого боку ліжка і дивився на друге тіло, біле волосся котрого покривало половину обличчя. Юліан підняв голову і, підтримуючи її, дивився на нього, а другою рукою він присвічував собі світильником. Краплі крові падали одна по одній, одна по одній з ліжка на землю.

В кінці дня він прийшов до жінки. Іншим, не своїм, голосом він звелів їй не

відповідати йому, не наближатись, навіть не дивиться на нього і звелів, щоб вона виконала всі його накази, бо як не зробить усього, буде на ній прокляття.

Похорон відправили так, як він написав на аналі в покої померлих. Жінці він лишив свій замок, своїх підданців, всі скарби, не беручи собі ні одежі, ні сандалів, котрі знайшли на сходах.

Вона повинна була скоритися волі Божій і повинна була молитися за душу Юліанову, бо з сего часу він не існував більше.

* * *

Побитих пишно поховали в церкві одного монастиря, куди треба було йти три дні. Чернець з покритим обличчям йшов за похороном далеко від усіх, і ніхто не зважувався звертатися до нього.

Коли відправляли службу Божу, він лежав ниць, розкинувши руки хрестом і притулившись чолом до помосту.

Після похорону люди бачили, що він пішов тою стежкою, що вела у гори. Він вертався кілька разів, а потім зник.

III

Він пішов геть і, блукаючи світами, жив з того, що жебрачив.

Він простягав руку пишним їздцям, що зустрічав на шляху, до женців наближався, вклонившись до землі, або непорушно зупинявся перед палатами; його обличчя було таке сумне, що ніколи ніхто не відказувався подати йому жертву.

Щоб понизити себе, він розповідав свою історію, і всі тікали від нього та хрестились. По селах, де він вже раз проходив, його пізнавали; зачиняли двері, загрожували йому і кидали камінням. Наймилосердніші ставили миску з стравою на вікно і одходили, щоб не бачити його.

А що його всі цуралися, він став обминати людей.

Він живився корінцями, рослинами, падалицями та черепашками, котрі він шукав по берегах.

Одного разу він побачив перед собою мішанину покрівель з камінними шпильми, з мостами, з баштами, з чорними поплутаними вулицями, відки до нього доходив невпинний гомін.

Йому так схотілося з'єднатися з людським життям, що він пішов у місто. Але тупий вираз облич, галас, недбалі розмови, мов кригою, схолодили його серце.

В свято, коли дзвін катебри радісно дзвонив усьому народу, Юліан дивився, як виходили мешканці з своїх будинків, як вони потім танцювали на царині. Бачив фонтани з пива на перехрестях, шовкові килими перед княжими палатами і увечері у вікна перших поверхів бачив родини за столом, коли батьки тримали на колінах маленьких дітей. Ридання стискали йому груди і він вертався у поле.

З любов'ю він дивився на лошат, на птах у їх гніздах, на комашню на квітках. Коли він наближався, все тікало від нього і з переляку ховалось.

Він шукав самоти. Але вітер приносив до нього згуки, схожі на передсмертний стогін, роса, падаючи на землю, нагадувала інші краплі... Сонце щовечора заливало

кров'ю хмарини, і щоночі примара його злочинства уявлялась йому.

Він зробив собі волосяницю з колючками. Він навколішках підіймався на пригорни, на яких стояли каплиці. Але безжалісна думка затемняла йому блиск вівтарів, катувала його гірше від мук покути.

Він не поставав проти Бога, що примусив його терпіти такі муки, але тратив надію, що витерпить їх.

Він почував такий жах до самого себе, що, щоб збутись цього почуття, він став шукати небезпек...

Він вирятовував з пожежі безногих, з безодні дітей. Безодня його не приймала, полум'я не палило його. Час не заспокоїв його страждання, воно стало нестерпним. Він рішив умерти.

Одного дня він був біля потоку і тільки нахилився, щоб дізнатися, чи глибокий він, як побачив перед собою дуже змарнілого діда з білою бородою. Вигляд у нього був такий, що Юліан не міг стриматися від сліз. Той теж плакав. Юліанові здалося, що він на когось схожий. Потім він скрикнув. То був його батько. Він залишив думку про самогубство.

Несучи з собою вагу своїх спогадів, він блукав по світу. Він дійшов до одної річки, яку було небезпечно переходити через те, що дуже бурхлива вона була, і через те, що на берегах слалося глибоке болото. Давно вже ніхто не зважувався перевозитись тут. Старий човен застряг в очеретах. Юліан обдивився його і побачив на йому два весла. Тут він подумав, що міг би служити людям. Він став гатити греблю до річки; здирав нігті, повертаючи велике каміння та несучи його, падав в болото, кілька разів трохи не загинув у ньому.

Потім він полагодив човен, зробив курінь з глини та дерева.

Про перевіз дізналися, і подорожні почали приходити. Вони кликали Юліана з другого берега, махаючи прапорами. Юліан швидко ускочив у свій човен. Він був дуже важкий; туди наклали багато речей і ваги, не згадуючи вже про коней, що ржали від жаху та ще більш робили завади. Він нічого не прохав за свою працю. Дехто дав йому рештки провіанту, що вони витягли з своїх торбин, або стару одягу, яку вже не хотіли самі носити. Сердиті лаялись. Юліан лагідно вмовляв їх, вони відповідали клятьбою. Він вдовольнився тим, що благословляв їх.

Маленький стіл, ослінчик, ліжко з сухого листу, три глиняних посудини — се все, що він мав у своєму помешканні. Дві дірки були замість вікон. З одного боку без краю тяглася безплідна рівнина, на якій то там, то тут були бліді ставки. З другого велика річка несла свої зеленасті хвилі.

Весною вогка земля душила гнилим. Потім поривний вітер підіймав і крутив куряву; вона лягала на все, каламутила воду і тріщала на зубах. Пізніше налетіли цілі хмари комарів, гули та кусали день і ніч без упину. Потім прийшли великі морози, котрі все робили твердим, мов камінь, і від них страшенно хотілось попоїсти м'яса.

Пройшло кілька місяців, в які Юліан не бачив нікого. Іноді він заплющував очі, намагаючись вернутися думкою в часи своєї молодості. Він бачив замковий двір з

собаками на рундуці, з слугами у збройовні.

В альтанці, повитій виноградом, юнак з русявим волоссям, а біля нього старий пан у хутрі і пані у великому ченці. Нараз він бачив замість їх два трупи.

Він кидався ниць на ліжку і казав, плачучи:

— Бідний батько! Бідна мати! Бідна мати!

Він або тратив свідомість, або примари стояли перед його очима.

* * *

Одної ночі, коли він спав, йому здалося, що хтось його кличе. Він прислухався, але чув тільки гомін хвиль.

Але той самий голос знов покликав:

— Юліане!

Голос йшов з другого берега, се було чудно, зважаючи, що річка була дуже широка.

Третій раз почулось:

— Юліане!

Сей дужий голос походив на церковний дзвін.

Юліан засвітив свій ліхтар і вийшов з куреня. Негода лютувала вночі. Темрява була велика, тільки іноді білили хвилі, що аж кипіли.

Після хвилини вагання Юліан відв'язав човна. Хвилі відразу заспокоїлись. Човен рушив і доїхав до другого берега, де ждав якийсь чоловік.

Він був загорнений в подраний плащ, обличчя його походило на гіпсову маску, а очі були червоні, як вуголь.

Наблизивши до нього свій ліхтар, Юліан побачив, що якась гідка болячка покривала його. Проте чоловік здавався величним, мов цар.

Коли він увійшов у човен і той під його вагою глибоко увійшов у воду та здригнувся, Юліан взявся за весла.

Кожний раз, як він пускав весла у воду, хвилі підіймали човен. Вода чорніша від чорнила люто бігла з обох боків. Вона підіймала гори, робила безодні, а човен то кидало на верхи хвиль, то спускало в глибину, де він крутився від пориву вітру.

Юліан нахилився вперед, розправив руки і, упершись ногами, напружив усі сили. Град різав його руки, дощ заливав за комір, вітер захоплював дух. Юліан зупинився. Тоді човен кудись понесло.

Але, розуміючи свою відповідальність і довг, він знову взявся за весла, і їх удари стали краяти, шум негоди.

Маленький ліхтарик світився перед ним. Птахи, пролітаючи, іноді затемняли його. Але завжди Юліан бачив очі прокаженого, котрий стояв непорушний, мов колона.

Це тяглося довго. Дуже довго.

Коли вони були в курені, Юліан зачинив двері. Чоловік сів на ослінчику. Плащ, що як саван покривав ного, упав тепер. Його груди, плечі та сухі руки були всі в болячках. Він був сухий, як кістяк, замість носа у його була дірка, з його рота йшло густе, як туман, дихання і було неможливо смердюче.

— Я хочу їсти, — сказав він.

Юліан дав йому все, що мав, — шматок старого сала і сухарів з чорного хліба.

Коли він те все з'їв, стіл, миска, держало, ножі — все покрилось плямами, які були на його тілі.

Потім він сказав:

— Я хочу пити.

Юліан пішов узяти свого кухля, і коли він його брав, він почув аромат, що йшов з нього. Там було вино. От знахідка! Але прокажений простяг руку і випив одним духом вино.

Тоді він сказав:

— Мені холодно.

Юліан запалив в'язку хмизу посеред хати.

Прокажений підійшов туди погрітися. Він присів на п'яти і увесь трусився. Його очі більш вже не блищали, з ран точився гній.

Майже нечутним голосом хворий прошепотів:

— Положи мене в ліжку.

Юліан поміг йому лягти і покрив його вітрилом свого човна.

Хворий стогнав. Між його губами видно було зуби, важке дихання з харчанням виривалося з його грудей, живіт западав при кожному подиху.

Потім він заплющив очі.

— Наче крига у моїх кістках! Іди до мене!

Юліан підняв полотно і ліг на сухе листя біля самого хворого.

Той повернув голову.

— Роздягнись, щоб я нагрівся біля твого тіла.

Юліан скинув свою одягу і голий, як мати родила, ліг знову на ліжку. Хворий торкав його своїм тілом холодним, як гадюка, і скарубким, мов пила.

Юліан намагався підбадьорити хворого, той, важко дихаючи, відповідав:

— Ох, я вмираю! Притулися до мене, грій мене! Та не руками, ні! Всім тілом!

Юліан ліг на нього уста проти уст, груди проти грудей.

Тоді прокажений його стиснув. Відразу його очі засяяли, мов зорі, а волосся стало наче саяво, подих його уст повіяв, наче пахощі троянд. Хмара ладанового диму піднялася від огнища, хвилі заспівали. Надлюдська радість та безкрайня втіха обхопила душу Юліана, і він став тратити свідомість,

Той, чії руки стискали його, все більшав і більшав, торкаючись головою і ногами напротилежних стін куреня. Покрівля зникла, небо розгорнулося, Юліан піднявся в блакитний простір разом з Господом Ісусом Христом, що ніс його на небо.

* * *

Оце історія святого Юліана Милосердного, приблизно така, якою її зобразили на церковному вікні у моєму містечку.

[1] Лилик — кажан.

Джерело: Кибальчич Н. К. Спогади кота Сивка: Казки та оповідання.— К.: Веселка, 1993.